

УДК 343.9:341.1/.8(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.8>

ІДЕОЛОГІЧНА ПЛАТФОРМА ЗОВНІШНЬОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Красій М.О.,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри публічного управління,
адміністрування і національної безпеки
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
ORCID: 0000-0001-8752-7371

Красій М.О. Ідеологічна платформа зовнішньої кримінально-правової політики України: постановка проблеми.

У статті досліджено теоретико-правові засади формування ідеологічної платформи зовнішньої кримінально-правової політики України. Показано, що сучасні трансформаційні процеси у сфері кримінального права, глобалізаційні виклики та зростання транснаціональної злочинності потребують вироблення цілісного концептуального фундаменту, який би поєднував національні правові традиції з міжнародними стандартами. На основі аналізу категорії «платформа» у політичній і правовій науці з'ясовано її функціональне значення: від ідейно-програмної до нормативно-регулятивної, адже вона задає орієнтири для конкретних правових норм і процедур їх застосування. Доведено, що у правовій площині платформа виконує системоутворюючу роль, адже визначає ціннісні та методологічні орієнтири для формування доктрини, законотворчої практики і правозастосування. Особливу увагу приділено ролі правової та кримінально-правової ідеології, які становлять ядро кримінально-правової політики та формують цілісність її змісту. Визначено, що правова ідеологія визначає стратегічні напрями розвитку правової системи, формує ціннісні орієнтири для правотворчої та правозастосовної діяльності. Висвітлено історичні особливості становлення національної правової ідеології та наголошено на проблемі її фрагментарності у пострадянський період. Обґрунтовано, що ідеологічна платформа зовнішньої кримінально-правової політики України є проявом єдиної кримінально-правової ідеології держави у міжнародному вимірі, яка забезпечує гармонізацію національного законодавства з міжнародними зобов'язаннями, створює умови для ефективної взаємодії з міжнародними інституціями та формує правову позицію України на міжнародній арені. Зроблено висновок, що ідеологічна платформа постає концептуальною основою зовнішньої кримінально-правової політики, адже поєднує національні цінності із принципами міжнародного права та окреслює стратегічні напрями її розвитку. Ідеологічна платформа розглядається як первинна політико-правова платформа, без якого неможливо зрозуміти логіку наступних: доктринальної, законодавчої та правозастосовної платформ.

Ключові слова: ідеологічна платформа, кримінально-правова політика, правова ідеологія, кримінальне право, міжнародні стандарти, міжнародні зобов'язання, зовнішня політика, принципи міжнародного права.

Krasii M.O. Ideological platform of foreign criminal and legal policy of Ukraine: statement of the problem.

The article examines the theoretical and legal foundations of the formation of the ideological platform of Ukraine's foreign criminal and legal policy. It is shown that modern transformation processes in the field of criminal law, globalization challenges and the growth of transnational crime require the development of a holistic conceptual foundation that would combine national legal traditions with international standards. Based on the analysis of the category of «platform» in political and legal science, its functional significance is clarified: from ideological and programmatic to normative and regulatory, as it sets guidelines for specific legal norms and procedures for their application. It is proven that in the legal sphere the platform performs a system-forming role, as it determines value and methodological guidelines for the formation of doctrine, legislative practice and law enforcement. Particular attention is paid to the role of legal and criminal and legal ideology, which constitute the core of criminal and legal policy and form the integrity of its content. It is determined that legal ideology determines the strategic directions of the development of the legal system, forms value guidelines for law-making and law enforcement activities. The historical features of the formation of the national legal

ideology are highlighted and the problem of its fragmentation in the post-Soviet period is emphasized. It is substantiated that the ideological platform of the foreign criminal and legal policy of Ukraine is a manifestation of the unified criminal and legal ideology of the state in the international dimension, which ensures the harmonization of national legislation with international obligations, creates conditions for effective interaction with international institutions and forms the legal position of Ukraine in the international arena. It is concluded that the ideological platform becomes the conceptual basis of foreign criminal and legal policy, as it combines national values with the principles of international law and outlines the strategic directions of its development. The ideological platform is considered as the primary political and legal platform, without which it is impossible to understand the logic of the following: doctrinal, legislative and law enforcement platforms.

Key words: ideological platform, criminal law policy, legal ideology, criminal law, international standards, international obligations, foreign policy, principles of international law.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси у сфері кримінального права України актуалізують необхідність формування цілісної зовнішньої кримінально-правової політики, яка відповідала б міжнародним стандартам і водночас відображала національні правові традиції. Одним із найбільш дискусійних і водночас малодосліджених аспектів цієї проблематики є визначення ідеологічної платформи такої політики. В умовах постійних викликів глобалізації, зростання міжнародної злочинності та інтеграційних процесів Україна потребує чіткого теоретико-правового підґрунтя, яке б забезпечило узгодженість законодавчих реформ із базовими ціннісними орієнтирами правової системи.

Кримінально-правова ідеологія як складова правосвідомості повинна стати тим фундаментом, на якому вибудовується концепція кримінально-правової політики, розробляється доктрина та здійснюється законотворча діяльність.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення змісту ідеологічної платформи зовнішньої кримінально-правової політики України.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження питань ідеології кримінально-правової політики здійснювали такі науковці, як В.К. Грищук, І.В. Козич, Ю.Ю. Коломієць, М.П. Недюха, П.Л. Фріс та інші, які зосереджували увагу переважно на концептуальних, філософсько-правових та методологічних засадах її формування. Водночас слід підкреслити, що саме проблема ідеологічної платформи кримінально-правової політики України, зокрема її зовнішнього виміру, у сучасних наукових дослідженнях залишається малодослідженою та потребує подальшого ґрунтового аналізу.

Виклад основного матеріалу. Академічний тлумачний словник української мови трактує термін «платформа» як «програму дій, систему поглядів, ідейні, політичні, мистецькі та ін. вимоги якої-небудь партії, групи тощо» [1, с. 262]. В політології під платформою розуміють загальну політичну позицію, яка опирається на якусь концептуальну основу загального характеру [2].

Соціально-політичні вчення, на яких базується платформа, зазвичай носять цілісний, універсальний характер і містять в собі безліч різноманітних внутрішніх моментів. На підставі платформ розвиваються великі політичні напрями, що породжують безліч партій, в програмах яких платформи конкретизуються відповідно до поставленої мети. Платформа класичного типу містить:

- 1) світоглядну основу;
- 2) основний закон, який інтерпретує суспільство в цілому і включає в себе відповідний пізнавальний (когнітивний) інструментарій;
- 3) критичний аналіз наявного стану суспільства, що здійснюється, виходячи з світогляду і розуміння суспільства;
- 4) визначення політичної реакції на існуючий стан і способів реалізації даної політичної позиції [2]. Можна стверджувати, що платформа слугує фундаментом для формування ідеологічної стратегії, яка не лише окреслює бажаний політичний вектор, але й структурує механізми соціального впливу. Завдяки своїй комплексності, платформа здатна інтегрувати різні підходи та інтереси у межах цілісного бачення розвитку суспільства, що, у свою чергу, забезпечує стійкість та адаптивність політичних програм. У такий спосіб платформи не тільки обґрунтовують певні соціально-політичні орієнтири, а й забезпечують довготривалий ідейний зв'язок між теорією та практикою, між політичною риторикою та конкретними управлінськими рішеннями [3, с. 244].

На відміну від політологічного підходу, де платформа здебільшого розглядається як система ідей та програмних орієнтирів певної політичної сили, у правовій сфері вона набуває значно більшої нормативності. Це зумовлено тим, що платформа тут не лише визначає загальні ціннісні й світоглядні засади, а й безпосередньо впливає на формування доктринальних положень, законотворчої практики та механізмів їх реалізації. Інакше кажучи, у кримінально-правовій політиці «платфор-

ма» виконує не тільки ідейно-програмну, а й регулятивну функцію, адже вона задає орієнтири для конкретних правових норм і процедур їх застосування.

Питання ідеології загалом, і правової ідеології зокрема, має для України надзвичайно важливе значення виходячи з того, що упродовж сторіч Україна як самостійна держава була відсутня на політичній мапі світу, перебувала під політико-ідеологічним тиском держав-метрополій. Усі спроби так чи інакше сформулювати підходи до національної державної ідеології припинялися найжорсткішими методами. Однак навіть у цій ситуації на теоретико-концептуальному рівні і державна, і правова (зокрема кримінально-правова) ідеологія відповідним способом формувались у працях передових українських мислителів-державників, філософів, правників. Звичайно, що ситуація змінилась із здобуттям незалежності, але, на превеликий жаль, варто констатувати, що за минулі з цього часу роки національна ідеологія так і не була сформована. Цьому заважали різноманітні чинники, які, в принципі, усім добре відомі. Як наслідок, не сформовані ідеологічні підходи і до правової політики загалом, і до кримінально-правової політики як її складової [4, с. 92-93].

Правова ідеологія, як науковий субстрат, сама будується на фундаменті філософського усвідомлення права як соціального інституту, що покликаний здійснювати правове регулювання (охорону) в усіх сферах життєдіяльності суспільства як цілісного явища, покликаного задовольняти потреби та інтереси усіх класів та соціальних груп суспільства. Водночас не можна виключати і знаходження у правовій ідеології окремих позицій, сформованих на базі індивідуальної оцінки правових явищ і ситуацій, адже правова ідеологія формується не машинами, а конкретними людьми з притаманними їм індивідуальними правовими поглядами та установками, індивідуальним баченням механізмів правової регуляції та охорони [4, с. 113]. Правова ідеологія, спрямована на формування системного законодавчого поля країни, спроможна запропонувати адекватні відповіді щодо чинної суперечливої ситуації в країні, де ми маємо правову політику за відсутності правової ідеології [5, с. 222]. Правова ідеологія є не лише науковою теорією, а й практичним орієнтиром для формування законодавства, яке враховує як загальносуспільні, так і індивідуальні потреби. Її відсутність або слабкість призводить до дисбалансів між правовою політикою та реальними потребами суспільства. Саме вона визначає стратегічні напрями розвитку правової системи, формує ціннісні орієнтири для правотворчої та правозастосовної діяльності. У сучасних умовах її значення особливо зростає, оскільки без чіткої ідеологічної основи законодавство ризикує перетворитися на сукупність фрагментарних рішень, що не забезпечують єдності та стабільності правопорядку.

Складовою частиною правової ідеології є кримінально-правова ідеологія, яка визначає мету, задачі та принципи законотворчості та реалізації кримінального права. Кримінально-правова ідеологія багато в чому зумовлює сутність та зміст кримінального законодавства, його форму (принципи побудови та інтерпретації) [6, с. 5]. Перед тим, як стати правовою нормою, правова ідея проходить достатньо складний і тривалий шлях правового осмислення (теоретичного аналізу) [4, с. 23]. Автори вказують на етапність: від ідеології → до наукового осмислення → до закону → до практики. Це відповідає класичному підходу «цінності → доктрина → норми → практика».

На міжнародному та регіональному рівні зовнішня кримінально-правова політика України потребує власної ідеологічної основи, яка б інтегрувала національні цінності – незалежність, демократичність, пріоритет прав людини – з міжнародними стандартами та принципами верховенства права. Такий синтез має не лише теоретичне, а й практичне значення. Він забезпечує гармонізацію національного кримінального законодавства із загальноприйнятими міжнародними зобов'язаннями, створює передумови для ефективного співробітництва з міжнародними та регіональними інституціями (зокрема Радою Європи, Європейським Союзом, Організацією Об'єднаних Націй), а також сприяє зміцненню правових механізмів протидії транснаціональній злочинності. Крім того, поєднання внутрішніх і зовнішніх ціннісних орієнтирів дозволить Україні виступати не лише як об'єкт, а й як активний суб'єкт формування сучасного міжнародного кримінально-правового порядку.

В.К. Грищук вважає, що «кримінально-правова ідеологія є (повинна бути) змістовно-смісловим, нормативно-ціннісним елементом, основою, серцевиною антропологізації кримінально-правової політики держави» [7, с. 559]. Діяльність із реформування кримінального законодавства й розробка відповідних концепцій повинна передусім розпочатися «з визначення фундаменту, на якому розроблятиметься сама концепція і, у подальшому, будуватиметься нове кримінальне законодавство України. В основі цього фундаменту повинна лежати кримінально-правова ідеологія як складова кримінально-правової правосвідомості. Саме ґрунтуючись на ній має розроблятися кримінально-правова доктрина, прийматися концепція кримінально-правової політики і здійснюватися законотворча діяльність» [8, с. 53]. Отже, ми можемо говорити про необхідність чіткого виділення ідеологічної платформи у структурі зовнішньої кримінально-правової політики України. Ідеологічна платформа не лише задає ціннісні орієнтири, а й виступає методологічним базисом для формування всього комплексу правових норм у сфері кримінального права.

З врахуванням наведеного, кримінально-правовий інтерес, що перебуває в основі формування ідеології кримінально-правової політики, може бути визначений, як сукупність індивідуальних, групових чи громадських цілей у сфері кримінально-правової політики, які визначають спрямованість дій того чи іншого суб'єкта кримінально-правової політики в питаннях нормативного регулювання кримінально-правових відносин та охорони найважливіших суспільних відносин, цінностей, благ та інтересів особистості [4, с. 26]. З огляду на зазначене, важливо підкреслити, що ідеологічна платформа зовнішньої кримінально-правової політики України є проявом єдиної кримінально-правової ідеології держави, яка конкретизується у сфері міжнародного співробітництва та формування правової позиції України на міжнародній арені. Вона ґрунтується на тих самих базових цінностях – верховенстві права, повазі до прав людини, охороні суспільних відносин і національних інтересів – але спрямована на забезпечення їх реалізації у площині міжнародних відносин, гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та ефективної участі у боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Зміст такої платформи визначається поєднанням національних пріоритетів (захист незалежності, безпеки, прав людини та верховенства права) із зобов'язаннями України як суб'єкта міжнародного права. Її реалізація виявляється у приєднанні до міжнародних договорів у сфері кримінального права (наприклад, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність), участі у міждержавних ініціативах із протидії корупції, тероризму, торгівлі людьми, а також у розвитку процедур екстрадиції, взаємної правової допомоги.

Враховуючи те, що правова ідеологія – це система світоглядних ідей про онтологічну цінність права та його реалізацію, про механізм впливу цих ідей на суспільну та індивідуальну свідомість та підсвідомість через символічні (словесно-теоретичні та знаково-образні) форми за допомогою державних та соціальних інститутів, Ю.Ю. Коломієць запропонувала наступне визначення кримінально-правової ідеології: «кримінально-правова ідеологія – це система світоглядних ідей про сутність та зміст охоронної функції кримінального права, а також про механізм її реалізації через символічні (словесно-теоретичні та знаково-образні) форми за допомогою державних та соціальних інститутів, що впливають на суспільну та індивідуальну свідомість та підсвідомість людей» [6, с. 156].

На думку П.Л. Фріса, «ідеологія кримінально-правової політики (кримінально-політична ідеологія) є явищем об'єктивної дійсності, яке забезпечує формування такої політики кримінального закону, яка, в ідеалі, відповідає інтересам усього суспільства в питаннях забезпечення охорони найважливіших суспільних відносин, цінностей, благ та інтересів. Вона є фундаментом формування кримінально-правового поля в країні та впливає на правове поле країни загалом. Вона являє собою самостійний політико-правовий феномен, що виконує функцію визначення ролі кримінального закону в нормуванні поведінки членів суспільства, в їх підпорядкуванні загальноновизначаним цінностям та інтересам» [4, с. 170].

Ідеологічна платформа зовнішньої кримінально-правової політики України детермінована загальною системою політичних та правових орієнтирів держави. Зовнішня політика, політичний режим, форма правління, державний устрій і характер соціальних відносин неминуче перебувають під впливом домінуючих політичних еліт, які визначають зміст правотворчої та правозастосовної діяльності. Ідеологічна платформа зовнішньої кримінально-правової політики України формується завдяки діяльності тих суб'єктів, які визначають стратегічні підходи України до міжнародного правопорядку, дотримання прав людини, верховенства права та боротьби зі злочинністю (наприклад, Президент України – як гарант зовнішньої політики, формує ідеологічну позицію держави в міжнародних ініціативах, підписує міжнародні угоди, ініціює законодавчі зміни, що відображають зовнішньополітичний курс).

Висновки. У сучасних умовах ідеологічна платформа зовнішньої кримінально-правової політики України формується на поєднанні національних цінностей – незалежності, єдності, свободи та демократії – із універсальними принципами міжнародного права – повагою до прав людини, верховенством права, суверенною рівністю держав і співробітництвом у боротьбі зі злочинністю. Саме цей ідеологічний синтез визначає стратегічні підходи України до участі у міжнародних конвенціях, розвитку механізмів взаємної правової допомоги, екстрадиції, створення спільних слідчих груп та гармонізації національного кримінального законодавства із міжнародними стандартами.

Таким чином, ідеологічна платформа виступає системоутворюючим елементом зовнішньої кримінально-правової політики України, оскільки забезпечує її ціннісну узгодженість із внутрішньодержавними орієнтирами розвитку та міжнародними правовими зобов'язаннями України.

Ідеологічна платформа зовнішньої кримінально-правової політики – це система політико-правових і ціннісних орієнтирів, що формуються під впливом правлячої політичної еліти, міжнародних організацій та суспільних очікувань і визначають стратегічні пріоритети держави у сфері кримінально-правового співробітництва. Вона задає загальний вектор розвитку доктринальних концеп-

цій, законодавчих рішень і правозастосовної практики, забезпечуючи узгодженість внутрішньої правової системи з міжнародними стандартами та політичними інтересами держави.

Тобто «ідеологічна платформа» в цьому сенсі – це первинна політико-правова платформа, без якого неможливо зрозуміти логіку наступних: доктринальної, законодавчої та правозастосовної платформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / упоряд. В.Т. Бусел. 2-е вид., перероб. і допов. Київ-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Політологія: словник. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/politology/151>
3. Красій М.О. Рівні та платформи зовнішньої кримінально-правової політики України. *Правова держава*. 2025. № 58. С. 241–247. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.58.331010>.
4. Фріс П.Л. Ідеологія кримінально-правової політики: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2021. 389 с. URL: <https://surl.li/pkxktx> (дата звернення: 20.09.2025).
5. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: монографія. Київ: «МП Леся», 2012. 400 с.
6. Коломієць Ю.Ю. Кримінально-правова ідеологія: філософсько-правове дослідження: монографія. Арциз: ФОП Петров О.С., 2019. 467 с. URL: <https://surl.li/wzmyrv>
7. Грищук В.К. Філософсько-правова парадигма відповідальності людини: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. 610 с.
8. Фріс П.Л. Кримінально-правова ідеологія і кримінально-правова політика. *Право України*. 2020. № 2. С. 52–66. DOI: 10.33498/louu-2020-02-052.